

Методики формування навичок використання сучасних технологій у професійній підготовці фахівців сектору безпеки

Слонь Андрій Георгійович¹

Опубліковано	Секція	УДК
28.10.2024	Освіта/Педагогіка	37.3

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14000453>

Анотація. У статті розглянуто актуальні педагогічні підходи до впровадження сучасних технологій у професійну підготовку фахівців сектору безпеки в умовах військової агресії. Проаналізовано методики використання інноваційних технологій, зокрема симуляційних вправ, віртуальних тренажерів та безпілотних літальних апаратів (БПЛА), для підвищення рівня практичної підготовки студентів. Зосереджено увагу на проектному підході в навчанні, що сприяє розвитку критичного мислення та практичних навичок, а також на мотиваційних методиках, які стимулюють здобувачів освіти до активного використання технологій. Підкреслено значення зворотного зв'язку та оцінювання успіхів у навчальному процесі, що сприяють підвищенню якості освітньої діяльності.

Ключові слова: технологічна підготовка, фахівці сектору безпеки, симуляції, БПЛА, проектний підхід, мотивація.

Methods of formation of skills in the use of modern technologies in the professional training of specialists in the security sector

Abstract. The modern challenges faced by Ukraine amidst the military aggression of the Russian Federation necessitate a significant enhancement in the training of security sector specialists. The rapid evolution of threats, the development of new technologies, and changes in the nature of tactical operations require profound transformations in professional education systems. A crucial aspect of these changes is the integration of innovative technologies, which not only improve the quality of the educational process but also ensure practical training that closely mirrors real-world operational tasks.

The use of modern technologies in the educational process fosters the development of critical skills, such as rapid decision-making, effective coordination in stressful conditions, and the mastery of cutting-edge operational tools, including unmanned aerial vehicles (UAVs), digital control systems, simulations, and virtual simulators. The application of these tools significantly enhances the level of practical training for specialists, ensuring their readiness to perform complex and dangerous tasks under various conditions.

The relevance of this study lies in the fact that, against the backdrop of the ongoing war, technological training becomes a strategically important component in ensuring the nation's defense capabilities. This article aims to analyze the main pedagogical approaches to integrating technologies in the training of security sector specialists, explore methods that facilitate effective knowledge

¹ старший викладач НА СБ України, <https://orcid.org/0009-0005-3402-833X>

acquisition, and outline practical aspects of developing technological skills that meet the current demands.

The article examines relevant pedagogical approaches to the introduction of modern technologies in the professional training of security sector specialists in the context of military aggression. The methodologies for using innovative technologies, including simulation exercises, virtual simulators, and unmanned aerial vehicles (UAVs), to enhance the level of practical training for students are analyzed. Special attention is given to the project-based approach in education, which promotes the development of critical thinking and practical skills, as well as motivational techniques that encourage students to actively use technologies. The significance of feedback and the evaluation of success in the educational process, which contribute to improving the quality of educational activities, is emphasized.

Keywords: technological training, security sector specialists, simulations, UAVs, project-based approach, motivation.

Вступ

Сучасні виклики, що постали перед Україною в умовах військової агресії РФ, вимагають значного посилення підготовки фахівців сектору безпеки. Швидка еволюція загроз, розвиток новітніх технологій та зміна характеру тактичних операцій зумовлюють необхідність глибоких змін у системі професійного навчання. Важливим аспектом цих змін є впровадження інноваційних технологій, які не лише підвищують якість освітнього процесу, але й забезпечують практичну підготовку, наближену до реальних умов виконання службових завдань.

Застосування сучасних технологій у навчальному процесі сприяє розвитку таких критичних навичок як: швидке ухвалення рішень, ефективна координація дій у стресових умовах та опанування новітніх засобів ведення операцій, зокрема безпілотних літальних апаратів (БПЛА), цифрових систем управління, симуляцій та віртуальних тренажерів. Використання цих інструментів дозволяє значно підвищити рівень практичної підготовки фахівців, забезпечуючи їх готовність до виконання складних і небезпечних завдань у різних умовах.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на фоні сучасної війни технологічна підготовка стає стратегічно важливою складовою для забезпечення обороноздатності держави. Дослідженню окресленої проблематики присвячено праці таких науковців: Артюшин Г., Базелюк Н., Базелюк О., Брюховецька І., Волоотовська Т., Вараксина Н., Герман Г., Демченко О., Єпик Л., Калашнікова С., Кремень В., Лемешева Н., Лобачук І., Лунгол О., Нестер А., Покайчук В., Прокопенко А., Пуховська Л., Романішина О., Тушко К., Федоров В., Цевельов О., Чемерис О. та інші.

Мета статті - проаналізувати основні педагогічні підходи до впровадження технологій у навчання фахівців сектору безпеки, вивчити методи, що сприяють їхньому ефективному засвоєнню, та окреслити практичні аспекти формування технологічних навичок, що відповідають потребам часу.

Важливо відзначити, що лише комплексний підхід до підготовки з акцентом на технологічні компетенції дозволить забезпечити високий рівень фаховості та адаптивності майбутніх спеціалістів сектору безпеки, що є необхідним для успішної протидії сучасним викликам і загрозам.

Результати

Важливим аспектом підготовки сучасних фахівців є інтеграція інноваційних технологій в освітній процес, що сприяє розвитку ключових професійних компетенцій та формує здатність до швидкої адаптації в умовах динамічного середовища. Використання таких технологій ґрунтується на низці педагогічних теорій, які підкреслюють важливість активної участі здобувачів освіти, соціальної взаємодії та застосування новітніх методів навчання. У Таблиці 1 здійснено огляд основних теорій, що підтримують впровадження інноваційних

технологій у навчальний процес, акцентуючи увагу на їхньому практичному значенні для формування ефективних освітніх стратегій.

Таблиця 1

Теорії навчання та інноваційні технології

Теорія	Ключові положення	Застосування інноваційних технологій
Конструктивізм	Навчання є процесом побудови знань на основі власного досвіду та активної участі.	Фахівці сектору безпеки можуть активно використовувати технології для самостійного дослідження та вирішення проблем, застосовуючи інструменти віртуальної реальності, симуляції, онлайн-платформи.
Соціальний конструктивізм	Знання формується через взаємодію з іншими, соціальне навчання є ключовим.	Інтерактивні платформи, колективні проекти з використанням технологій сприяють співпраці між фахівцям сектору безпеки, стимулюючи обговорення та спільне вирішення задач.
Теорія активного навчання	Фахівці сектору безпеки краще засвоюють матеріал через активну участь та практичне виконання завдань.	Технології, такі як симулятори, інтерактивні мультимедіа та мобільні додатки, дозволяють фахівцям сектору безпеки активно взаємодіяти з навчальними матеріалами.
Теорія навчання на основі проблем	Навчання відбувається через вирішення реальних проблем і ситуацій.	Інноваційні технології дозволяють моделювати складні ситуації, що імітують реальні професійні виклики, допомагаючи фахівцям сектору безпеки розвивати критичне мислення та навички вирішення проблем.
Мультимедійна теорія навчання	Візуальна та аудіальна інформація разом сприяє кращому засвоєнню матеріалу.	Використання мультимедійних технологій (відео, анімації, інтерактивні презентації) підвищує ефективність сприйняття та обробки навчальної інформації фахівцям сектору безпеки.

Сформовано автором за [1-4]

У таблиці висвітлено основні педагогічні теорії, які підтримують впровадження інноваційних технологій у професійне навчання, підкреслюючи їхній вплив на формування сучасних навичок у фахівців сектору безпеки.

Засвоєння технологічних знань та навичок у процесі професійної підготовки фахівців вимагає врахування психолого-педагогічних аспектів, що визначають ефективність навчання. Одним із ключових елементів є індивідуальні психологічні особливості здобувачів освіти, включно з їхньою когнітивною готовністю до сприйняття нових знань, рівнем мотивації та вмінням застосовувати отримані навички на практиці. Психолого-педагогічний підхід також акцентує увагу на важливості адаптивності навчальних матеріалів до рівня підготовки фахівців сектору безпеки. Сучасні технології виконують роль посередника між теоретичним знанням та практичними навичками, забезпечуючи інтерактивність і гнучкість у навчальному процесі. Застосування симуляторів, віртуальних тренажерів та інших цифрових інструментів дозволяє створювати наближені до реальних умов ситуації, що сприяє поступовому розвитку професійної компетентності.

Крім того, важливо враховувати емоційний компонент навчання, оскільки робота з новими технологіями викликає як ентузіазм, так і тривогу через новизну та складність завдань. Підтримка викладачів і створення умов для самостійного розвитку допомагають мінімізувати психологічний бар'єр перед використанням інноваційних технологій. Ефективне управління цими аспектами дозволяє формувати не лише технологічні знання, а й навички критичного мислення, саморегуляції та колективної взаємодії, необхідні для успішної професійної діяльності в умовах сучасних викликів.

Розуміння педагогічних основ навчання з використанням технологій є важливим кроком на шляху до побудови ефективної системи підготовки фахівців сектору безпеки. Педагогічні підходи, засновані на активному навчанні, інтерактивності та використанні сучасних освітніх ресурсів, створюють умови для глибокого засвоєння матеріалу та розвитку практичних навичок. Однак для повноцінної реалізації цих підходів необхідно звернути увагу на різноманітність технологічних інструментів, які можуть бути застосовані у навчальному процесі.

Класифікація сучасних технологій, що використовуються у підготовці фахівців сектору безпеки, є важливим етапом у побудові навчального процесу, орієнтованого на сучасні виклики. До основних технологій, які активно застосовуються, належать (Рис. 1) [5-9]:

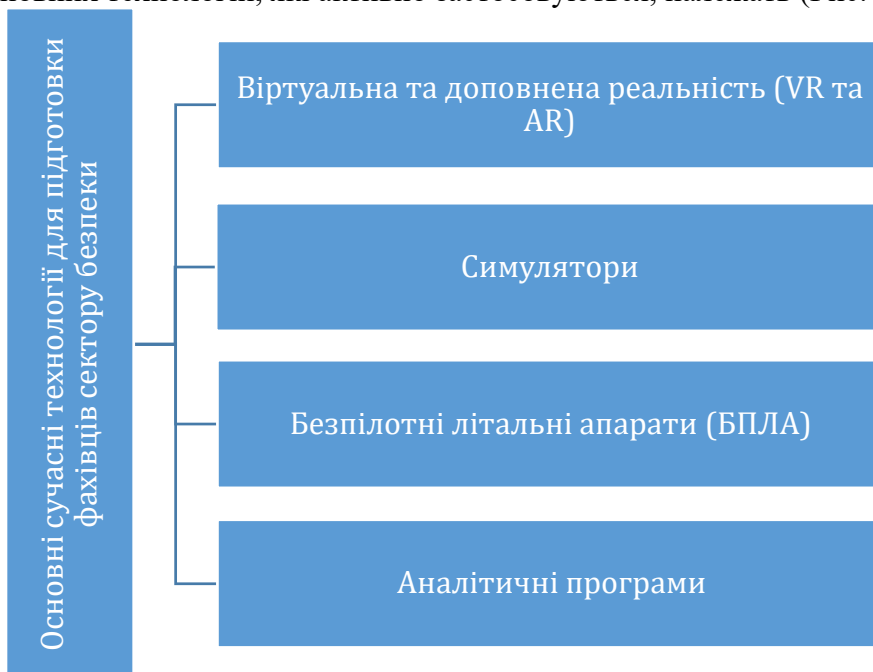

Рис. 1. Основні сучасні технології для підготовки фахівців сектору безпеки
Сформовано автором за [5-9]

Віртуальна та доповнена реальність (VR та AR) дозволяють створювати реалістичні умови для моделювання складних ситуацій, наближених до реального бойового чи тактичного середовища. Завдяки використанню VR та AR Фахівці сектору безпеки отримують можливість відпрацьовувати дії у високоризикових ситуаціях без небезпеки для життя, що дозволяє значно підвищити їхні практичні навички та здатність швидко реагувати на загрози.

Симулятори широко використовується для тренування фахівців у галузі безпеки, зокрема для навчання управління технікою, зброєю або під час відпрацювання тактичних маневрів. Симулятори створюють багатогранне, наближене до реальності середовище, яке дозволяє фахівцям сектору безпеки інтерактивно навчатися, що сприяє кращому засвоєнню навичок у конкретних ситуаціях.

Застосування БПЛА стало незамінним у сучасних тактичних операціях. Підготовка фахівців до ефективного використання безпілотних систем вимагає як теоретичних знань, так і практичних навичок управління цими пристроями. БПЛА дозволяють фахівцям оперативно отримувати інформацію з полів бою, що підвищує ефективність ухвалення рішень.

Аналітичні програми для обробки великих обсягів інформації та даних є ключовим аспектом сучасної безпекової діяльності. Використання спеціалізованих програм для аналізу даних дозволяє швидко й ефективно приймати рішення у складних умовах, що сприяє підвищенню оперативності та точності у виконанні професійних завдань.

Наведені ключові технології безпосередньо впливають на якість навчання, адже забезпечують фахівцям сектору безпеки можливість не лише оволодіти теоретичними знаннями, а й розвивати практичні навички. Використання сучасних технологій у навчальному процесі підвищує професійну компетентність майбутніх фахівців сектору безпеки, забезпечуючи їх готовність до виконання завдань в умовах сучасних викликів та загроз.

Визначення ключових технологій, що використовуються в підготовці фахівців сектору безпеки, відкриває перспективи для ефективної їх інтеграції у навчальний процес. Однак, для досягнення максимальних результатів важливо не лише володіти знаннями про ці технології, а й застосовувати відповідні педагогічні методики, які сприятимуть ефективному засвоєнню знань та розвитку професійних навичок. Наступний етап аналізу полягає у розгляді методик впровадження сучасних технологій у навчальний процес, що дозволяють інтегрувати інноваційні підходи в освітню практику та забезпечують підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки.

Активні методи навчання з використанням сучасних технологій є одними з найефективніших підходів до підготовки фахівців сектору безпеки. Основою таких методів є залучення фахівців до практичної діяльності та розвиток їх навичок через безпосереднє використання технологій у навчальному процесі.

Інтерактивне моделювання ситуацій у навчальному процесі дозволяє залучити фахівців сектору безпеки до активної участі в освітніх заходах, де вони взаємодіють з технологічними інструментами в режимі реального часу. Такий підхід не лише сприяє кращому засвоєнню теоретичних знань, а й дозволяє вдосконалювати практичні навички через безперервне випробовування різних сценаріїв дій. Інтерактивні моделі допомагають формувати стійкі професійні компетенції, які є необхідними для успішного виконання завдань в умовах сучасних викликів [10].

Застосування активних методів навчання з використанням сучасних технологій значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу та розвиток практичних навичок у фахівців сектору безпеки. Проте, не менш важливою є можливість об'єктивної оцінки результатів цього навчання. Для цього широко використовуються комп'ютеризовані системи контролю знань та навичок, які дозволяють забезпечити високий рівень точності та оперативності в оцінюванні прогресу здобувачів освіти. Наступним кроком є розгляд ролі та переваг цих систем у сучасному освітньому процесі.

Комп'ютеризовані системи контролю знань та навичок відіграють ключову роль у сучасній підготовці фахівців сектору безпеки, адже забезпечують можливість об'єктивної та точної оцінки рівня засвоєння навчального матеріалу, що є необхідним для постійного моніторингу прогресу здобувачів освіти та корекції навчальних процесів.

Одним із найпоширеніших інструментів контролю є тестування. Використання комп'ютерних програм для тестувань дозволяє швидко та ефективно перевіряти знання фахівців сектору безпеки з різних дисциплін, забезпечуючи високий рівень автоматизації та прозорості оцінювання. Такі тести мають бути адаптованими, їхня складність змінюється відповідно до відповідей фахівця сектору безпеки, що підвищує

точність вимірювання рівня знань. Крім того, тести дозволяють оцінювати не тільки теоретичні знання, але й здатність до аналізу та прийняття рішень у різних тактичних ситуаціях [11].

Поряд із тестуванням, використовуються різноманітні комп'ютерні програми, призначені для оцінки практичних навичок, наприклад, симуляції або віртуальні тренажери, які в реальному часі дають змогу відстежувати дії фахівців сектору безпеки та оцінювати їхню готовність до виконання професійних завдань. Такі програми дозволяють моделювати реальні ситуації, аналізувати рішення, що приймаються фахівцям сектору безпеки, та надавати негайний зворотний зв'язок щодо їхніх помилок і досягнень [5, 9].

Втім, впровадження автоматизованих систем оцінювання супроводжується як очевидними перевагами, так і певними викликами. Серед переваг виокремимо значну економію часу для викладачів, об'єктивність оцінок, можливість проведення дистанційного контролю знань і автоматичної обробки великих обсягів даних. Проте, водночас існують виклики, пов'язані з технічними складнощами, необхідністю постійного оновлення програмного забезпечення та адаптації до нових технологій, а також ризиком зниження уваги до індивідуальних особливостей фахівців сектору безпеки [12]. Ще одним викликом є можливість зловживань, пов'язаних із пошуком шляхів обходу автоматизованих систем.

Застосування комп'ютеризованих систем контролю знань та навичок значно підвищує ефективність оцінювання навчальних досягнень та забезпечує об'єктивність у процесі підготовки фахівців сектору безпеки. Однак для досягнення ще кращих результатів у навчанні важливо поєднувати інноваційні технології з традиційними формами освіти. Такий підхід дозволяє зберегти перевірені часом методи викладання та водночас інтегрувати сучасні технологічні інструменти, забезпечуючи комплексний підхід до підготовки.

Інтеграція технологій у традиційні форми навчання відкриває нові можливості для підвищення якості підготовки фахівців сектору безпеки, забезпечуючи гармонійний баланс між теоретичними знаннями та практичним використанням технологій. Сучасні виклики потребують не лише міцної бази фундаментальних знань, але й умінь застосовувати ці знання на практиці, що особливо важливо в умовах війни та зовнішньої агресії.

Баланс між теоретичною підготовкою та практичним використанням технологій полягає в тому, щоб не втратити глибокі академічні знання, які є основою будь-якої професійної діяльності, і водночас надати фахівцям сектору безпеки інструменти для застосування цих знань у реальних умовах. Теоретичні заняття повинні забезпечувати концептуальне розуміння основ безпеки та тактики, тоді як практичні тренування з використанням симуляторів, віртуальних тренажерів та інших технологій допомагають фахівцям сектору безпеки формувати стійкі практичні навички. Наприклад, поєднання лекцій з моделюванням реальних ситуацій у віртуальному середовищі дозволяє не лише засвоїти матеріал, але й відпрацювати його застосування в контексті конкретних завдань [13].

Інтеграція технологій дає можливість підвищити ефективність викладання шляхом поєднання традиційних методів навчання з технологічними інструментами [14]. Зокрема, інтерактивні мультимедійні презентації, використання цифрових симуляторів або дистанційне навчання не лише підсилюють засвоєння матеріалу, але й сприяють активній участі фахівців сектору безпеки у навчальному процесі. Такі методи дозволяють викладачам створювати більш динамічне освітнє середовище, що відповідає сучасним стандартам професійної підготовки. Водночас інтеграція технологій дає змогу адаптувати навчальні програми до швидких змін у безпековій сфері, враховуючи новітні тенденції та технологічні новації.

Інтеграція сучасних технологій у традиційні форми навчання дозволяє не лише зберегти глибокі теоретичні знання, але й забезпечити фахівців сектору безпеки практичними навичками, необхідними для виконання завдань у складних та непередбачуваних умовах. Проте для досягнення максимальної ефективності навчального процесу необхідно звернути особливу увагу на практичні аспекти формування технологічних компетенцій у фахівців сектору безпеки.

Проектний підхід у навчанні із застосуванням технологій відіграє важливу роль у формуванні професійних навичок фахівців сектору безпеки. Такий підхід передбачає активну участь фахівців сектору безпеки у реальних або наближених до реальних проектах, що допомагає глибше засвоїти теоретичні знання та застосувати їх на практиці, використовуючи новітні технології. Одним із ключових напрямів проектного підходу є розробка та впровадження навчальних проектів, що передбачають використання технологій, таких як безпілотні літальні апарати (БПЛА), цифрові системи управління або спеціалізовані програми для аналізу даних [7]. Наприклад, навчальні проекти, що включають роботу з БПЛА, дозволяють фахівцям сектору безпеки не лише оволодіти теоретичними аспектами застосування таких систем, але й отримати безцінний досвід у їхньому практичному використанні. Важливим є те, що такі проекти моделюють реальні тактичні умови, сприяючи розвитку навичок швидкого ухвалення рішень та ефективної координації в складних ситуаціях.

Не менш важливою складовою є методи мотивації фахівців сектору безпеки до оволодіння сучасними технологіями. Одним із таких методів є розробка мотиваційних підходів, які стимулюють здобувачів вищої освіти до активного використання технологій у навчанні [15]. Наприклад, залучення фахівців сектору безпеки до міждисциплінарних проектів, де вони мають можливість співпрацювати з іншими фахівцями та використовувати технологічні інструменти для вирішення складних задач, сприяє підвищенню зацікавленості у навчанні.

Важливу роль у процесі мотивації відіграє зворотний зв'язок та оцінювання успіхів фахівців сектору безпеки. Регулярне надання конструктивного зворотного зв'язку з боку викладачів допомагає фахівцям сектору безпеки краще розуміти свої сильні та слабкі сторони, спрямовувати зусилля на поліпшення навичок і знань. Крім того, оцінювання успіхів фахівців сектору безпеки у проектній діяльності дозволяє викладачам адаптувати навчальний процес під індивідуальні потреби кожного здобувача освіти, стимулюючи їх до подальшого розвитку.

Висновки

У сучасних умовах, коли сектор безпеки стикається з численними викликами, пов'язаними з військовою агресією та постійними загрозами, професійна підготовка фахівців має бути зорієнтована на використання найсучасніших технологічних рішень. Інтеграція інноваційних технологій у навчальний процес дозволяє не лише підвищити якість засвоєння теоретичних знань, але й розвивати практичні навички, необхідні для ефективного виконання службових завдань в умовах кризових ситуацій.

Проведений аналіз показав, що активні методи навчання, зокрема використання симуляційних вправ, віртуальних тренажерів та інтерактивних моделей, значно підвищують рівень підготовки здобувачів освіти. Комп'ютеризовані системи контролю знань і навичок надають можливість об'єктивно оцінювати рівень засвоєння матеріалу, а також впроваджувати індивідуалізовані підходи до навчання, що є важливим фактором у формуванні професійної компетентності.

Інтеграція технологій у традиційні форми навчання дозволяє збалансувати теоретичну та практичну підготовку, створюючи умови для розвитку комплексних професійних навичок. Зокрема, поєднання фундаментальних академічних знань із

сучасними технологіями дає змогу фахівцям сектору безпеки швидко адаптуватися до нових викликів та оперативно приймати рішення у складних ситуаціях.

Проектний підхід у навчанні із застосуванням технологій виявився ефективним інструментом для розвитку практичних навичок та критичного мислення, необхідного для виконання тактичних завдань. Мотиваційні методики та зворотний зв'язок також відіграють важливу роль у стимулюванні здобувачів вищої освіти до активного використання інноваційних технологій у процесі навчання.

Таким чином, технологічна підготовка фахівців сектору безпеки має стати невід'ємною частиною освітнього процесу, забезпечуючи їх необхідними знаннями та навичками для протидії сучасним загрозам і викликам, з якими стикається Україна в умовах агресії.

Список використаних джерел

1. Брюховецька, І., Чемерис, О., Лобачук, І. Теорія конструктивізму як методологічна основа побудови сучасного освітнього процесу. Вісник науки та освіти. 2024) № 2 (20). С. 622-631.
2. Калашнікова, С., Базелюк, Н., Базелюк, О. Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика : монографія / за наук. ред. С. Калашнікової. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 255 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/>
3. Пуховська, Л. Європейські стратегії, підходи і моделі розвитку освіти дорослих. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2021. № 20(2). С. 51-62.
4. Волотовська, Т. П., Єпик, Л. І., Лемешева, Н. В. Роль ІКТ та інновацій у підготовці майбутніх фахівців в системі вищої освіти. Академічні візії. 2024. С. 28. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/906>
5. Вараксіна, Н. В. Можливості використання технологій віртуальної реальності в освіті (аналітичний огляд). Аналітичний вісник у сфері освіти й науки. 2022. № 16. С. 15-33.
6. Демченко, О. М. Аналіз сучасних вимог щодо впровадження освітніх технологій у процес підготовки фахівців сектору безпеки. Академічні візії. 2023. № 17. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/113>.
7. Герман, Г. А. Впровадження БпЛА в освітні програми у ВВНЗ України огляд найкращих практик і методів оцінювання. Академічні візії. 2024. № 30.
8. Лунгол, О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців правоохоронної діяльності засобами інформаційних технологій. Наука і техніка сьогодні. 2022. № 7 (7). С. 152-162
9. Федоров, В. В., Власова, Д. О. Зарубіжний досвід вогневої підготовки фахівців для секторів безпеки та оборони в умовах війни та збройних конфліктів. Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни (з нагоди Дня Університету): матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Кропивницький, 19 квіт. 2024 р.). Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 620-627.
10. Артюшин, Г., Тушко, К. Сучасні тенденції професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони у країнах, що розвиваються. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2020. 21(2), 5-17. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v21i2.417>
11. Цевельов, О. Принципи імплементації інтегрованої моделі системи забезпечення якості професійної військової освіти сил оборони України. Військова освіта. 2023. Вип. 2(48). С. 267-280
12. Кремень, В. Г., Биков, В. Ю., Ляшенко, О. І., Литвинова, С. Г., Луговий, В. І., Мальований, Ю. І., Топузов, О. М. Науково-методичне забезпечення цифровізації

освіти України: стан, проблеми, перспективи. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. №4(2). С. 1-49.

13. Нестер, А.А., Романішина, О. В. Проблемні питання підготовки фахівців цивільної безпеки кризового періоду. Цивільна безпека: Державне управління та кризовий менеджмент. 2023. №1. С. 79-97. DOI:10.33269/sbcs.2023.